

Robert Ptak

Sakrament namaszczenia chorych – teologiczno-prawne aspekty kanonów 998-1007 KPK/1983

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/3-4, 303-316

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ROBERT PTAK SCJ

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

SAKRAMENT NAMASZCZENIA CHORYCH – TEOLOGICZNO-PRAWNE ASPEKTY KANONÓW 998-1007 KPK/1983

Treść: Wstęp. – 1. Chrystus w sakramencie namaszczenia chorych. – 2. Rola Kościoła w sprawowaniu sakramentu chorych. – 3. Osoby korzystające z namaszczenia chorych. – 4. Skutki sakramentu namaszczenia chorych. – Zakończenie.

Wstęp

Uświęcające zadanie Kościoła, którym zajmuje się IV księga Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku¹, realizuje się w sposób szczególny poprzez sprawowanie sakramentów. Ustanowione przez Chrystusa i powierzone Kościołowi, pełnią funkcję znaków i środków, dzięki którym wyraża się i wzmacnia wiara, oddawana jest cześć Bogu, a także dokonuje się uświęcenie człowieka². Widzialne obrzędy sakramentalne oznaczają i urzeczywistniają łaski właściwe każdemu sakramentowi, przynosząc owoce w tych, którzy je przyjmują z odpowiednią dyspozycją³. Wśród sakramentów omawianych przez prawodawcę kościelnego w KPK, znajduje się namaszczenie chorych, poprzez które Kościół powierza Chrystusowi ochrzczonych znajdujących się w niebezpieczeństwie choroby. Namaszczenie ich olejem i wypowiedzenie słów przepisanych w księgach liturgicznych ma na celu umocnienie ich i obdarzenie zbawczą obecnością Jezusa – Lekarza ciał i dusz ludzkich. Poszczególne ka-

¹ *Kodeks Prawa Kanonicznego (1983)*, Poznań 1984 (dalej: KPK).

² Por. KPK kan. 840.

³ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 1131 (dalej: KKK lub Katechizm).

nony KPK (998-1007), regulując od strony prawnej sprawowanie sakramentu namaszczenia chorych, opierają się na teologicznych założeniach, których źródła znajdują się w Piśmie świętym, tradycji Kościoła i orzeczeniach Magisterium Kościoła.

Zaproponowany temat, dotyczący teologiczno-prawnych aspektów sakramentu namaszczenia chorych w kanonach 998-1007, zostanie omówiony w oparciu o punkty: 1. Chrystus w sakramencie namaszczenia chorych. 2. Rola Kościoła w sprawowaniu sakramentu chorych. 3. Osoby korzystające z namaszczenia chorych. 4. Skutki sakramentu namaszczenia chorych.

1. Chrystus w sakramencie namaszczenia chorych

Katechizm Kościoła Katolickiego w części poświęconej celebracji misterium chrześcijańskiego przypomina naukę dotyczącą ustanowienia wszystkich sakramentów przez Chrystusa⁴. I choć w Piśmie świętym nie znajdziemy w sposób wyraźny fragmentów mówiących bezpośrednio o istotnych elementach wszystkich sakramentów (to co dziś określamy jako: szafarz, osoba przyjmująca, materia i forma, skuteczność i skutki sakramentów), to jednak słowa i czyny Jezusa już w czasie Jego życia ukrytego i misji publicznej miały charakter zbawczy. Zapowiadały więc i przygotowywały to, czego miał On udzielić Kościołowi, jako owoc Misterium Paschalnego. Stąd też misteria życia Chrystusa stanowią podstawę tego, czego udziela On teraz przez szafarzy swojego Kościoła w sakramentach⁵.

Jest to ważne stwierdzenie, gdyż kanon 998 bardzo lapidarnie wprowadza w sedno sprawowania namaszczenia chorych, mówiąc, że poprzez ten sakrament Kościół powierza wiernych niebezpiecznie chorych Chrystusowi cierpiącemu i uwielbionemu, ażeby ich podtrzymał i zbawił. Tymczasem w słowach tych zawiera się głębokie teologiczne przesłanie ukazujące organiczną jedność między Chrystusem a Kościołem, między Chrystusem-Prasakramentem a Kościołem jako powszechnym znakiem i narzędziem zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego⁶. Przykład Jezu-

⁴ Por. KKK 1114.

⁵ Por. KKK 1115.

⁶ Por. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium” II Soboru Watykańskiego*, 1, [w:] *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*², Poznań 1967, s. 105-170 (dalej: KK).

sa Chrystusa, jaki znajdujemy na kartach Pisma świętego, mówi o współczuciu dla chorych i licznych uzdrowieniach, zarówno w sferze cielesnej, jak i duchowej, włączając w to przebaczenie grzechów (por. Mk 2,5-12). Chrystus przyszedł więc, by uleczyć całego człowieka oraz wziąć na siebie jego słabości i grzechy (por. Mt 8,17). W scenie opisującej Sąd Ostateczny utożsamia się z losem człowieka chorego, wypowiadając znamienne słowa: „Byłem chory, a odwiedziliście Mnie” (Mt 25,36). To jest ten Chrystus cierpiący i uwielbiony, który w sakramencie namaszczenia chorych dźwiga i zbawia człowieka⁷.

Chrystus wzywa swoich uczniów, będących załącznikiem przyszłego Kościoła, by głosili dobrą nowinę o zbawieniu i uzdrawiali chorych, namaszczając ich olejem (por. Mk 6,12-13). Poleca, by w Jego imię kładli na chorych ręce, dzięki czemu będą mogli odzyskać zdrowie (por. Mk 16,17-18). Tę misję i władzę otrzymaną od Jezusa podejmuje Kościół czasów apostoelskich, o czym świadczy fragment listu św. Jakuba Apostoła: „Choruje ktoś wśród was? Niech sprowadzi kapłanów Kościoła, by się modlili nad nim i namaścili go olejem w imię Pana. A modlitwa pełna wiary będzie dla chorego ratunkiem i Pan go podźwignie, a jeśliby popełnił grzechy, będą mu odpuszczone. Wyznawajcie zatem sobie nawzajem grzechy, módlcie się jeden za drugiego, byście odzyskali zdrowie” (5,14-16). W tym przekazie tradycja rozpoznała jeden z siedmiu sakramentów ustanowionych przez Chrystusa⁸. Słusznie więc kanon 998 podkreśla, że to Chrystus, obecny i działający w Kościele, nadal kontynuuje swoją misję, podtrzymując i zbawiając wszystkich, którzy z wiarą przyjmują sakrament namaszczenia chorych.

2. Rola Kościoła w sprawowaniu sakramentu chorych

Szafarz sakramentu namaszczenia chorych. Kanony 999-1003 koncentrują się na roli Kościoła w sprawowaniu namaszczenia chorych. Mają one na uwadze osobę biskupa a także prezbitera, kładąc w ten sposób nacisk na funkcję szafarza tego sakramentu. Ważne w tych kanonach jest zwrócenie uwagi również na gest sakramen-

⁷ Por. KKK 1505.

⁸ Por. KKK 1510. Katechizm opiera się na liście papieża Innocentego I z 416 r. oraz doktrynalnych orzeczeniach Soboru Florenckiego (Dekret dla Ormian, 1439) i Soboru Trydenckiego (1551).

talny, a więc odpowiednie użycie materii i formy. Pierwsza kwestia to osoba biskupa, który dokonuje poświęcenia oleju używanego podczas sprawowania sakramentu chorych. Biskup jest tutaj postacią pierwszoplanową ze względu na udział w jedynym Kapłaństwie Chrystusa i posiadanie najwyższego stopnia święceń, a więc korzystanie z pełni władzy nauczania, uświęcania i kierowania, przekazanej przez Jezusa Apostołom, a przez nich ich następcom (por. Mt 28, 16-20). Do grona najbliższym pomocników biskupów należą prezbiterzy, którzy mają także udział w kapłańskiej misji Jezusa Chrystusa i potrójnej władzy proporcjonalnie wypływającej z przyjętych święceń. Stąd też kodeks, wskazując na szafarza sakramentu chorych, mówi, że ważnie udziela go każdy kapłan i tylko kapłan⁹, a więc biskup lub prezbiter¹⁰.

Mylnie niektórzy mogą sądzić, że również i diakon może sprawować ten sakrament, skoro ma udział w pierwszym stopniu sakramentu święceń, poprzez który zostaje włączony do stanu duchownego i naznaczony niezatartym duchowym znakiem sakramentalnym. Otóż z sakramentem namaszczenia chorych związana jest również władza odpuszczania grzechów, dlatego szafarzem może być tylko i wyłącznie kapłan¹¹. Omawiany kanon 1003 precyzuje, że obowiązek i prawo udzielania sakramentu chorych mają wszyscy kapłani,

---

⁹ Por. KPK kan. 1003, par. 1. Warto zauważyć, że w przypadku udzielania sakramentu chorych nie mamy do czynienia z szafarzem zwyczajnym i nadzwyczajnym (np. jak to ma miejsce przy sprawowaniu sakramentu chrztu czy bierzmowania), ale jedynym szafarzem jest kapłan.

¹⁰ Por. KKK 1516. E. S z t a f r o w s k i, komentując treść kanonu 1003, par. 1, mówi, że do godziwości sprawowania sakramentu namaszczenia chorych kapłan powinien być wolny od kar kościelnych, które zabraniają sprawowania sakramentów. Jednak tutaj najczęściej może mieć zastosowanie przepis kanonu 1335, zawieszający taki zakaz, ilekroć wymaga tego posługa wiernym, którzy znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci. Sakramentu chorych z reguły udziela się bowiem wiernym, których zdrowie i życie zostaje zagrożone. Według Szafrrowskiego, jeśli do dyspozycji jest kapłan wolny od kar kościelnych, to on powinien udzielić tego sakramentu. Por. Tenże, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. III, Warszawa 1986, s. 276-277.

¹¹ Por. B. T e s t a, *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 275. Autor zwraca uwagę, że diakoni mają władzę oczyszczania (obmywania), ale nie oświecania dzięki łasce, co jest funkcją typową dla kapłana. Wyraźną odpowiedź na pytanie, czy diakon może być szafarzem sakramentu chorych daje Kongregacja Nauki Wiary w nocy z 2005 roku, mówiąc, że ani diakoni ani osoby świeckie nie mogą sprawować tego sakramentu i jakiegokolwiek ich działanie w tej kwestii uznaje się za symulację. Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Nota „Il Codice” circa il ministro del sacramento dell’unzione degli infermi*, [w:] *Enchiridion Vaticanum 23 (2005-2006)*, s. 270.

k którym zlecono duszpasterstwo w stosunku do wiernych, powierzonych ich pasterskiej trosce¹². Ze względu na wagę tego sakramentu i jego znaczenie dla człowieka, który może znaleźć się w różnych sytuacjach życiowych (np. podróż, wypadki na drogach, częste przemieszczanie się ludzi ze względu na pracę itp.), każdy kapłan może nosić ze sobą olej poświęcony, by w razie potrzeby udzielić tego sakramentu¹³. Widzimy więc, że nadrzędna zasada zbawczego działania Chrystusa poprzez sakramenty powierzone Kościołowi, wyraża się w precyzyjnym określeniu szafarza sakramentu chorych i jego udziale w kapłańskim urzędzie Chrystusa.

Materia i forma sakramentu namaszczenia chorych. Rola Kościoła w omawianym przez nas sakramencie chorych podkreślona jest przez KPK także poprzez zastosowanie właściwej materii i sposób sprawowania tego sakramentu. Mamy tutaj na myśli olej poświęcony przez biskupa lub przez osoby prawnie zrównane z biskupem diecezjalnym¹⁴, a w konieczności przez każdego prezbitera, jednak tylko w czasie sprawowania sakramentu¹⁵. Olej od najdawniejszych czasów pełnił rolę oczyszczającą i uzdrawiającą, dlatego też idąc za jego naturalnym znaczeniem, a także świadectwem Pisma św. i tradycji, materią sakramentu chorych jest olej z oliwek lub inny olej roślinny¹⁶. Poświęcenia oleju do sakramentu namaszczenia chorych dokonuje biskup w Wielki Czwartek podczas tzw. Mszy Krzyżma. Poświęcenie to kształtuje nieodzowną więź konkretnego namaszczenia z tą pełnią Kościoła, jaką reprezentuje biskup – pasterz danej części ludu Bożego¹⁷.

¹² Por. KPK kan. 1003, par. 2.

¹³ Por. KPK kan. 1003, par. 3.

¹⁴ KPK wymienia następujące osoby: prałat i opat terytorialny, wikariusz i prefekt apostołski, administrator apostołski administratury erygowanej na stałe (kan. 368 i 381, par. 2), administrator diecezji (kan. 427, par. 1).

¹⁵ Por. KPK kan. 999.

¹⁶ Por. P a w e ł VI, *Konstytucja apostołska „Sacram unctionem infirmorum” o sakramencie namaszczenia chorych*, [w:] *Sakrament chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*², Katowice 1998, s. 13. Por. także: *Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, [w:] *Sakrament chorych. Obrzędy i duszpasterstwo*², dz. cyt., pkt. 20.

¹⁷ B. T e s t a zauważa, że nie można jednak z tej funkcji pełnionej przez biskupa wyciągać wniosku, że jedynie on jest szafarzem, a inni (w tym również i wierni świeccy) mogą używać tego oleju i dokonywać namaszczenia chorych. Szafarzem jest ten, kto wykonuje konkretny gest sakramentalny i reprezentuje Kościół na mocy specjalnej konsekracji i władzy. Por. Tenże, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 274-275.

Kolejną ważną sprawą jest samo przeprowadzenie obrzędu, a więc właściwe użycie oleju i zastosowanie odpowiednich słów, zgodnie z przepisami zawartymi w księgach liturgicznych¹⁸. W przeszłości spotykamy się z różnorodną praktyką w tym względzie. Z Dekretu dla Ormian *Exultate Deo* Soboru Florenckiego (1439) dowiadujemy się, że podczas sakramentu chorych namaszczano oczy, uszy, nozdrza, usta, ręce, nogi i okolice nerek. Przy namaszczaniu oczu wypowiadano słowa: „Przez to święte namaszczenie i swoje dobrotliwe miłosierdzie niech ci odpuści Pan, cokolwiek zawiniłeś wzrokiem”. I podobnie przy innych członkach¹⁹. Obecnie czynności te zostały uproszczone i, jak określił to Paweł VI, namaszczenia należy dokonać na „czole i dłoniach oliwą z oliwek lub stosownie do okoliczności innym olejem roślinnym”²⁰. Wybór tych części ludzkiego ciała na namaszczenie tłumaczy się ważnym odniesieniem do ludzkiej egzystencji – mianowicie do sfery myślenia i sfery działania. Głowa i ręce wyrażają całego człowieka w jego duchowo-cieleśnej strukturze, żyjącego w rzeczywistości doczesnej, ale nakierowanego na rzeczywistość nadprzyrodzoną. Kodeks podkreśla, że w razie konieczności wystarczy jedno namaszczenie na czole lub nawet na innej części ciała, ale z wypowiedzeniem całej formuły przepisanej dla tego sakramentu jako jego forma²¹.

Katechizm podkreśla, że sakrament chorych jest zawsze celebracją liturgiczną i wspólnotową, bez względu na to, czy jest on udzielany w domu rodzinnym, szpitalu czy kościele, jednemu czy wielu chorym²². Najbardziej wskazane jest udzielanie tego sakramentu podczas Eucharystii, która może być poprzedzona nabożeństwem

¹⁸ Por. KPK kan. 1000, par. 1.

¹⁹ Por. *Breviarium fidei. Wybór doktrynalnych wypowiedzi Kościoła*, Poznań 1989, s. 460 (VII, 511). Nowe wydanie *Breviarium* z 2007 roku nie podaje tego tekstu, mówi jedynie o szafarzu i skutkach sakramentu namaszczenia chorych.

²⁰ P a w e ł VI, *Konstytucja apostołska „Sacram unctioem infirmorum”*, dz. cyt., s. 13.

²¹ Por. KPK kan. 1000, par. 1. Formą sakramentu są słowa: „Przez to święte namaszczenie niech Pan w swoim nieskończonym miłosierdziu wspomóż Ciebie łaską Ducha Świętego. Pan, który odpuszcza ci grzechy, niech cię wybawi i łaskawie podźwignie”. Kodeks zaznacza, że szafarz powinien namaszczać własną ręką, chyba, że z poważnych racji trzeba posłużyć się jakimś narzędziem. Jak podają komentatorzy chodzi tutaj np. o przypadek choroby zakaźnej. Por. L. C h i a p p e t a, *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale*, t. II, Napoli 1988, 3406.

²² Por. *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium” II Soboru Watykańskiego*, 73, [w:] *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*³, Poznań 1967, s. 40-70 (dalej: KL).

pokutnym wraz z indywidualną spowiedzią sakramentalną. Takie ułożenie celebracji wskazuje na centralne miejsce Eucharystii w życiu Kościoła, a także na więzi łączące oba sakramenty. Wspólne płaszczyzny Eucharystii i namaszczenia chorych to przede wszystkim wiara w to, iż cierpienie i śmierć Chrystusa zostają przemienione w miłość. Cierpiący jednoczy się również z ofiarą, jaką Chrystus złożył z samego siebie dla zbawienia wszystkich²³.

Ważną sprawą we właściwym rozumieniu tego sakramentu i jego najlepszym wykorzystaniu jest troska zarówno duszpasterzy, jak i bliskich chorego, by był on umacniany tym sakramentem w odpowiednim czasie²⁴. Konstytucja o liturgii podkreśla, że ostatnie namaszczenie, które także, i to lepiej można nazwać namaszczeniem chorych, nie jest przeznaczone tylko i wyłącznie dla tych, którzy znajdują się w ostatecznym niebezpieczeństwie utraty życia. Stąd też odpowiednią porą na przyjęcie tego sakramentu jest choroba lub starość, które to okoliczności mogą prowadzić do śmierci²⁵. Natomiast Konstytucja dogmatyczna o Kościele mówi, że przez „święte namaszczenie chorych i modlitwę prezbiterów cały Kościół poleca chorych cierpiącemu i uwielbionemu Panu, aby ich podźwignął i zbawił (por. Jk 5,14-16), a nadto zachęca ich, aby łącząc się dobrowolnie z męką i śmiercią Chrystusa (por. Rz 8,17; Koi 1,24; 2 Tm 2,11-12; 1 P 4,13), przysparzali dobra Ludowi Bożemu”²⁶. Kodeks zaznacza, że wspólne sprawowanie sakramentu chorych z udziałem wielu osób odpowiednio przygotowanych i wewnętrznie usposobionych, może odbywać się tylko według przepisów biskupa diecezjalnego²⁷.

---

²³ Por. R. Ptak, *Eucharystia – tajemnica wiary powierzona Kościołowi. Adhortacja apostołska Benedykta XVI „Sacramentum caritatis” w świetle kanonu 897*, Prawo Kanoniczne 50 (2007) nr 3-4, s. 302.

²⁴ Por. KPK kan. 1001.

²⁵ Por. KL 73.

²⁶ KK 11. Sobór wyraźnie skłania się ku określeniu „namaszczenie chorych”, dystansując się od jednostronnego rozumienia tegoż sakramentu jako przygotowania na śmierć. Nie rezygnując z nauki, że szafarzem tego sakramentu jest kapłan, podkreśla eklezyjalny i wspólnotowy wymiar sprawowania tego sakramentu, gdy stwierdza, iż „cały Kościół poleca chorych”. W sakramencie chorych nie tylko chory otrzymuje potrzebne łaski, ale sam – łącząc się z Ukrzyżowanym – wyprasza łaski dla wspólnoty Kościoła. Por. M. Błażka, D. Kowalczyk, *Traktat o sakramentach*, [w:] (red.) E. Adama i A. Czaja, J. Majewski, *Dogmatyka*, t. V, Warszawa 2007, s. 430.

²⁷ Por. KPK kan. 1002.

3. Osoby korzystające z namaszczenia chorych

Kodeks w czterech kanonach (1004-1007) zwraca uwagę na kwestię dotyczącą osób, którym należy udzielać sakramentu namaszczenia chorych. Z ogólnej nauki o sakramentach wiemy, iż warunkiem podstawowym przyjęcia jakiegokolwiek sakramentu jest wszczęcie w Chrystusa i przynależność do wspólnoty Kościoła, co dokonuje się przez sakrament chrztu świętego. W określeniach używanych przez kodeks w odniesieniu do przyjmującego sakrament chorych znajdujemy słowo „wierny”, co oznacza osobę ochrzczoneą, z jednocześnie wyjaśnieniem, że musi być to osoba posiadająca używanie rozumu i znajdująca się w niebezpieczeństwie śmierci na skutek choroby lub starości²⁸. Używanie rozumu przez osobę przyjmującą sakrament chorych jest warunkiem wskazującym na świadome rozeznanie zaistniałej sytuacji życiowej, jej powagę i ewentualne następstwa, które skutkować będą nie tylko w wymiarze czasowym, ale nade wszystko w wymiarze życia wiecznego. Świadomość zaistniałej sytuacji jest dla osoby ochrzczonej ważnym elementem kształtującym jej wiarę i odniesienie do Boga. Człowiek chory, do którego przychodzi Chrystus w świętym namaszczeniu, powinien przeżywać swą chorobę w sposób zbawczy dla siebie i dla innych oraz lepiej rozumieć sens tego doświadczenia, dając świadectwo swej wierności i cierpliwości. W ten sposób staje się również „świadkiem skutecznej i czynnej obecności Ducha, który ożywia Kościół i umacnia ludzi w ich zespoleniu z Jezusem”²⁹.

Sakrament namaszczenia chorych może być przyjmowany wielokrotnie w życiu osoby ochrzczonej wtedy, gdy po wyzdrowieniu ponownie ciężko zachoruje lub jeśli w czasie trwania tej samej choroby nastąpi pogorszenie stanu zdrowia³⁰. Możliwość powtarzania tego sakramentu wynika z faktu, że nie wyciska on niezatartego znamienia sakramentalnego³¹. Należy on ponadto do grupy sakramentów (obok sakramentu pokuty i pojednania), których celem jest uzdrawianie i ochranianie otrzymanego na chrzcie nowego życia Bożego. To nadprzyrodzone życie jest narażone na osłabienie, a nawet

²⁸ Por. KPK kan. 1004, par. 1.

²⁹ B. T e s t a, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 277.

³⁰ Por. KPK kan. 1004, par. 2.

³¹ Por. L. C h i a p e t t a, *Prontuario di Diritto canonico e concordatario*, Roma, 1994, s. 1263, kol. I.

na utratę przez grzech³². Sakrament namaszczenia chorych ma na celu dobro nadprzyrodzone człowieka odrodzonego w chrzcie, dlatego, gdy szafarz ma wątpliwości, czy osoba chora osiągnęła używanie rozumu, czy poważnie choruje albo czy umarła, sakrament powinien być jednak udzielony³³. Podobnie wygląda sprawa w przypadku, gdy szafarz sakramentu chorych ma do czynienia z osobą, która utraciła świadomość, a istnieją dane ku temu, że przynajmniej w sposób pośredni, będąc w pełni świadomości, prosiła o niego³⁴.

Prawodawca kościelny również określa wyraźnie osoby, którym nie należy udzielać sakramentu namaszczenia chorych. Może się to wydawać sprzeczne z całą dotychczasową logiką tego sakramentu, wyrażającą się interpretowaniu różnorodnych okoliczności życia na korzyść osoby ochrzczonej, tak, by nie poniosła ona szkody na duszy, a w konsekwencji nie utraciła możliwość dojścia do zbawienia. Restrykcje te dotyczą osób, które uparcie trwają w jawnym grzechu ciężkim³⁵. W tym przypadku będzie więc chodzić o osoby, które np. żyją w konkubinacie, a nie mają przeszkód do zawarcia sakramentalnego związku małżeńskiego³⁶. Do grona osób, którym należy odmówić sakramentu namaszczenia zalicza się również notorycznych apostatów, heretyków, schizmatyków i osoby, które wybrały kremację swojego ciała z motywów przeciwnych wierze chrześcijańskiej³⁷.

³² Por. KKK 1420.

³³ Por. KPK kan. 1005. Sprawą problematyczną jest stwierdzenie z całkowitą pewnością, czy dana osoba jest jeszcze żywa i można jej udzielić sakramentu namaszczenia chorych, czy też ta osoba jest już martwa, a więc udzielenie tego sakramentu mija się z celem. Może zaistnieć sytuacja, gdy wszystkie oznaki zewnętrzne wskazują na śmierć człowieka (np. brak oddechu, ustanie akcji serca itp.). Według jednak opinii lekarzy, życie opuszcza ciało człowieka w sposób powolny, w związku z tym śmierć realna nie idzie w parze ze śmiercią zjawiskową. Stąd też zaleca się udzielenie sakramentu namaszczenia, nawet po jakimś czasie od zaistnienia zewnętrznych oznak ustania życia biologicznego. Por. L. C h i a p p e t t a, *Il Codice di diritto canonico*, dz. cyt., 3421.

³⁴ Por. KPK 1006. E. S z t a f r o w s k i uważa, że w tym przypadku nie powinno być żadnej trudności w odniesieniu do znanych kapłanowi i praktykujących katolików, którzy nagle utracili przytomność. Gdy kapłan nie zna osoby chorej musi dowiedzieć się, czy jest przede wszystkim ochrzczone i praktykująca. W razie jakiegokolwiek wątpliwości, kierując się dobrem osoby nieprzytomnej, wskazane jest udzielenie sakramentu chorych. Por. Tenże, *Podręcznik prawa kanonicznego*, dz. cyt., s. 281.

³⁵ Por. KPK kan. 1007.

³⁶ Por. E. S z t a f r o w s k i, *Podręcznik prawa kanonicznego*, dz. cyt., s. 280.

³⁷ Por. KPK kan. 1184, par. 1. Należy zauważyć, że w podobnej sytuacji permanentnego grzechu ciężkiego znajdują się chrześcijanie należący do organizacji masonskich,

Osoby korzystające z sakramentu namaszczenia chorych spełniają w Kościele szczególne zadanie. Przyjmując z wiarą chorobę i cierpienie, upodabniają się do Chrystusa, który wziął na siebie ludzkie winy i uczestniczył w ludzkich cierpieniach (por. Iz 53,4-5). Chorzy w tajemniczy sposób dopełniają cierpienie Mistycznego Ciała Chrystusa (por. Kol 1,24), a także stają się dla innych przypomnieniem – z jednej strony o przemijalności tego świata, a z drugiej – o wartości rzeczy nadprzyrodzonych. Chorzy, cierpiący i w podeszłym wieku, którzy z wiarą proszą o sakramentalne namaszczenie, potwierdzają prawdę, że odkupienie życia ludzkiego dokonuje się przez tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, który jest obecny i działa w świętych znakach powierzonych Kościołowi³⁸.

4. Skutki sakramentu namaszczenia chorych

Omówione dotychczas zagadnienia miały ukazać konstytutywne elementy sakramentu namaszczenia chorych z teologicznego punktu widzenia i w odniesieniu do norm dotyczących tego sakramentu zawartych w KPK/1983. Dopełnieniem tych kwestii będzie przedstawienie skutków omawianego sakramentu zarówno dla osoby przyjmującej, jak i dla wspólnoty kościelnej, w której dokonuje się ta celebracja. Kanon 998 mówi, że Kościół powierza wiernych niebezpiecznie chorych Chrystusowi cierpiącemu i uwielbionemu, ażeby ich podtrzymał i zbawił. Wskazuje więc na skutki, jakie powinien wywołać ten znak sakramentalny, a mianowicie „podtrzymanie” i „zbawienie”. Na czym ma polegać od strony teologicznej ten dwojaki skutek sakramentu chorych?

Katechizm wskazuje na cztery zasadnicze owoce przyjętego z wiarą sakramentu namaszczenia chorych: szczególny dar Ducha Świętego, zjednoczenie z męką Chrystusa, łaska eklezjalna oraz przygotowanie do ostatniego przejścia.

Pierwszy z nich wyraża się w łasce umocnienia, pokoju i odwagi, by przezwyciężyć wszelkie trudności związane z cierpieniem, ciężką chorobą czy niedołęstwem starości. Duch Święty, działają-

---

o czym zostało przypomniane przez Kongregację Nauki Wiary w Deklaracji *Quaesitum est de associationibus massonicis*, z dnia 26.11. 1983: AAS 76(1984) 300.

³⁸ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, t. II, Olsztyn 1986, s. 421.

cy w tym sakramencie, odnawia ufność i wiarę w Boga, a także umacnia przeciw pokusom złego ducha, zniechęceni i lęku przed śmiercią (por. Hbr 2,15). Wsparcie otrzymane w tym sakramencie ma prowadzić wiernego do uzdrowienia duszy, a jeśli jest taka wola Boża, do uzdrowienia ciała. Gdyby popełnił grzechy, a nie miał możliwości wyznania ich w sakramentalnej spowiedzi, chory uzyska ich przebaczenie właśnie w sakramencie namaszczenia chorych, zgodnie ze świadectwem św. Jakuba: „Jeśli popełnił grzechy, będą mu odpuszczone” (5, 15)³⁹.

Drugim ważnym skutkiem działania sakramentu chorych jest zjednoczenie z męką Chrystusa. Katechizm używa słowa „konsekracja” na określenie zjednoczenia się osoby chorej z męką Chrystusa, by w ten sposób mogło ono przynieść owoce przez upodobnienie się do odkupieńczej śmierci Zbawiciela⁴⁰. Cierpienie człowieka, widziane jako następstwo grzechu pierworodnego, poprzez wspomniane zjednoczenie i upodobnienie się do Chrystusa otrzymuje nowe znaczenie. Chory i cierpiący jeszcze pełniej i skuteczniej uczestniczy w zbawczym dziele Jezusa⁴¹.

Kolejnym skutkiem sprawowania omawianego sakramentu jest łaska eklezjalna. Chorzy, którzy z wiarą przystępują do tego sakramentu, łączą się z męką i śmiercią Chrystusa i w ten sposób przysparzają dobra całej wspólnotcie Kościoła. Mamy tutaj do czynienia z działaniem wspólnoty kościelnej, która wstawia się w intencji chorego, a on ze swej strony przez łaskę tego sakramentu przyczynia się do jej uświęcenia i do „dobra wszystkich ludzi, dla których Kościół cierpi i ofiaruje się przez Chrystusa Bogu Ojcu”⁴².

Podtrzymujące i zbawcze działanie Chrystusa w sakramencie namaszczenia chorych widziane jest także jako przygotowanie do ostatniego przejścia, a więc doświadczane w obliczu zbliżającej się śmierci. W przeszłości dochodziło do skrajnego i jednostron-

---

³⁹ Por. KKK 1520.

⁴⁰ Por. L. G e r o s a, *Prawo Kościoła*, Poznań 1999, s. 240. Ciężka choroba zostaje jakby konsekrowana przez sakrament namaszczenia chorych, czyli przyjęta i przedstawiona Bogu przez Kościół, dzięki czemu staje się rzeczywistością zbawczą. Ta rzeczywistość ukazuje innym wiernym, że chory staje się poprzez namaszczenie w sposób specjalny drogą Kościoła. Por. także: J a n P a w e ł II, *List apostolski „Salvifici doloris” o chrześcijańskim sensie ludzkiego cierpienia*, 3.

⁴¹ Por. KKK 1521.

⁴² KKK 1522.

nego traktowania omawianego sakramentu, jako tzw. ostatniego namaszczenia, a więc obrzędu przeznaczonego wyłącznie dla osób konających⁴³. Od VIII wieku namaszczenie chorych było ściśle związane z sakramentem pokuty, stąd w praktyce stało się ono formą rozgrzeszenia pokutnego. Pokuta została przesunięta na kres ziemskiego życia człowieka, a w ślad za tym również i ostatniego namaszczenia udzielano ze względu na zbliżającą się śmierć⁴⁴. Dopiero odnowa liturgiczna przeprowadzona przez II Sobór Watykański przyczyniła się do zmiany spojrzenia na ten sakrament i wyraźnie przesunęła akcent z „ostatniego namaszczenia” na „namaszczenie chorych”. Sakrament ten nie jest więc tylko dla tych, którzy znajdują się w ostatecznym niebezpieczeństwie utraty życia, ale przede wszystkim dla tych, którym zaczyna grozić niebezpieczeństwo z powodu choroby lub starości⁴⁵.

Przygotowanie wiernego do ostatniego przejścia poprzez przyjęcie sakramentu chorych dopełnia rozpoczęte przez chrzest dzieło jego upodobnienia się do misterium śmierci i zmartwychwstania Chrystusa. Stąd też to namaszczenie należy postrzegać jako ostatnie w szeregu świętych namaszczeń, które wyznaczają etapy życia chrześcijanina. Namaszczenie otrzymane na chrzcie świętym wycisnęło na nas pieczęć nowego, nadprzyrodzonego życia, natomiast namaszczenie z bierzmowania umocniło nas do mężnego wyznawania i obrony wiary. W tej perspektywie namaszczenie chorych widziane jest jako to ostatnie, które ma zabezpieczyć właśnie ostatnie chwile ziemskiego życia i umocnić nas na drogę do domu Ojca⁴⁶.

Zakończenie

Przedstawione w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku normy dotyczące sakramentu namaszczenia chorych mówią o sprawowaniu tego sakramentu, szafarzu i osobach, którym należy go udzielić. Na pierwszy rzut oka dziesięć kanonów (998-1007) to zbyt mało, by oddać całą rzeczywistość związaną z uświęcającym

---

⁴³ H. W a g n e r podaje informację, że na terenach germańsko-frankońskich obrzęd ten nazywano „ostatnim namaszczeniem” i odkładano go na koniec życia, między innymi dlatego, że wynagrodzenie kilku kapłanów (mowa jest z reguły o siedmiu) było zbyt kosztowne. Tenże, *Dogmatyka*, Kraków 2007, s. 318.

⁴⁴ Por. B. T e s t a, *Sakramenty Kościoła*, dz. cyt., s. 266.

⁴⁵ Por. KL 7.

⁴⁶ Por. KKK 1523.

ludzką chorobę, cierpienie i śmierć zadaniem Kościoła powierzonym mu przez Jezusa Chrystusa. Trzeba więc sięgnąć do teologicznego komentarza i nieco pogłębić treść zawartą we wspomnianych kanonach. Dzięki temu jeszcze bardziej przekonamy się, że zbawcza obecność Chrystusa w Kościele realizuje się poprzez szafarzy sakramentu namaszczenia chorych oraz naturalne znaki połączone z komentującym je słowem, co przekłada się na materię i formę sakramentu. Działanie Chrystusa w sakramencie namaszczenia chorych jest ukierunkowane na osoby chore i w podeszłym wieku, których życie jest poważnie zagrożone lub w sposób naturalny zamiera, choć się nie kończy. Nie wszyscy jednak wierni mogą w równym stopniu korzystać z tego sakramentu, czego przykładem jest trwanie w jawnym grzechu ciężkim. Wydaje się, że omawianym kanonom – z teologicznego punktu widzenia – brakuje szerszego ukazania skutków działania sakramentu chorych. Stąd też warto jeszcze raz przypomnieć, że zalicza się do nich: zjednoczenie chorego z męką Chrystusa dla jego własnego dobra oraz dla dobra całego Kościoła; umocnienie, pokój i odwagę, by przyjmować po chrześcijańsku cierpienia choroby lub starości; przebaczenie grzechów, jeśli chory nie mógł go otrzymać przez sakrament pokuty; powrót do zdrowia, jeśli to służy dobru duchowemu oraz przygotowanie na przejście do życia wiecznego.

Il sacramento dell'unzione degli infermi

– gli aspetti teologico-giuridici dei canoni 998-1007 del CIC 1983

Il Codice di diritto canonico (1983) contiene le norme circa il sacramento dell'unzione degli infermi che riguardano: il modo di celebrare, il ministro ed i destinatari di questo sacramento. Dieci canoni (998-1007) però non esauriscono tutta la realtà connessa con il dono del sacramento dell'unzione affidato alla Chiesa come la continuità della missione salvifica di Gesù che consiste fra altro nel guarire gli infermi (cf. Mc 6,13). Bisogna dunque approfondire i sopra menzionati canoni con lo sguardo teologico, per sottolineare, che: a) i ministri del sacramento dell'unzione sono soltanto i sacerdoti (vescovi e presbiteri); b) il destinatario di questo sacramento è il malato grave, che incomincia ad essere in pericolo di morte per malattia o per vecchiaia; c) la materia del sacramento è l'olio di oliva o, secondo l'opportunità, un altro olio vegetale; d) l'unzione si fa sulla fronte e sulle mani con la formula sacramentale dove parola e sacramento costituiscono un tutto inseparabile. Gli effetti del sacramento dell'unzione invece sono: l'unione alla passione di Cristo, in quanto la sofferenza diventa partecipazione all'opera

salvifica di Gesù; la grazia del conforto, della pace e del coraggio, della fede e fiducia nel Signore, della forza contro le tentazioni di scoraggiamento e di angoscia; una grazia ecclesiale, dal momento che la Chiesa intercede per il bene del malato; la guarigione dell'anima del malato e anche quella del corpo se tale è la volontà di Dio; il perdono di eventuali peccati e finalmente la preparazione all'ultimo passaggio di coloro che stanno per uscire da questa vita.

I punti nodali dell'articolo: 1. Cristo nel sacramento dell'unzione degli infermi. 2. Il compito della Chiesa. 3. I destinatari del sacramento. 4. Gli effetti del sacramento dell'unzione.